

Разом із тим, на думку В. Зінченка та Е. Моргунова, розвиток дитини в дошкільному віці має творчий характер як такий [7]. Саме в цьому віці, як зазначають дослідники, відмічається пошкваллення процесів творення дитиною знаків та символів. У цей період інтенсифікується розвиток творчої уяви, дитина накопичує фундаментальний досвід взаємодії із середовищем у його фізичних та соціальних аспектах, реорганізація та рекомбінація елементів якого, як зазначали Л. Виготський, А. Матейко, Я. Пономарьов та інші, є основою творчої діяльності [2; 6]. Саме тому надання дитині дошкільного віку можливостей практики творчої діяльності дасть змогу інтегрувати її власний творчий досвід в систему засвоєних нею знань, умінь та навичок як основу творчих здібностей.

Отже, креативність виступає базовою якістю особистості, що має істотне значення для підвищення ефективності діяльності індивіда в мінливих умовах сьогодення. Ефективність технологій формування креативності може бути підвищена завдяки застосуванню у сенситивні періоди розвитку дитини, одним з яких є старший дошкільний вік. Тому пріоритетним напрямом розвитку науки в цій сфері має стати розроблення нових форм і методів формування креативності у старших дошкільників.

Література

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку “Я у світі” / наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. – 3-тє вид., випр. – К. : Світич, 2009. – 430 с.
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психол. Очерк : Кн. для учителя / Л. С. Выготский. – 3-е изд. – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.
3. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / [Дж. Гилфорд ; пер. с англ.] // Психология мышления. – М. : Прогресс, 1969. – 531 с.
4. Ермолаева-Томина Л. Б. Психология художественного творчества : учеб. пособие для ВУЗов / Л. Б. Ермолаева-Томина. – 2-е изд. – М. : Академический Проект: Культура, 2005. – 304 с.
5. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2009. – 448 с.
6. Пономарев Я. А. Психология творчества / Я. А. Пономарев. – М. : Наука, 1976. – 302 с.
7. Психология человека от рождения до смерти / под общей редакцией Реана А. А. – СПб. : Прайм-Еврознак, 2002. – 656 с.

О. І. Остапенко,
м. Київ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ІДЕЇ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розкрито становлення та розвиток ідеї військово-патріотичного виховання у педагогічній літературі з часів Київської Русі до періоду українського національного Відродження XIV–XVIII ст.

Ключові слова: ідеї військово-патріотичного виховання, становлення, розвиток, патріотичні почуття, патріотизм.

Військово-патріотичне виховання молоді в сучасних умовах українського суспільства набуває особливої актуальності й значущості. Це зумовлено процесом становлення України як єдиної політичної нації в умовах поліетнічної держави. При цьому важливо, щоб об'єднання різних регіонів України для національного відродження, розбудови й удосконалення суверенної правової держави і громадянського суспільства здійснювалось саме на базі демократичних цінностей, які, своєю чергою, мають лежати в основі військово-патріотичного виховання.

Аналіз літератури та наукових досліджень [1; 3; 4; 7; 8; 9] дає можливість зрозуміти, що перші елементи патріотизму формувалися ще у виховних ідеях періоду Київської Русі IX–XIII ст. Особливості та зміст патріотичного виховання в цей період ґрунтовно розкрито в історичних пам'ятках: літописах, повістях та билинах, повчаннях та молитвах, житіях святих тощо. Епоха Київської України-Русі мала багату й високодуховну спадщину, якою могла б пишатися будь-яка цивілізована держава світу. Аналіз історичних пам'яток Київської Русі доводить, що всі роздуми давніх авторів (літописця Нестора, Іларіона Київського, Володимира Мономаха, Климента Смолятича, Данила Заточника та інших) мають на меті звеличення рідної землі, виховання любові до неї, пробудження гордості за її велич, піклування про єдність народів тощо.

Автор “Повісті минулих літ” (1110–1118 рр.) літописець Нестор, пропагуючи християнську мораль, водночас заклав основи патріотичного виховання. У повісті відображені народні уявлення про сім'ю та родинне виховання, особливості навчання та освіти підростаючого покоління того часу [3].

В основі педагогічної концепції “Повісті минулих літ” лежить боротьба добра та зла. Зло обов'язково буде покаране, добро перемаже. Носіями добра в “Повісті...” виступають Володимир Святославович, Ярослав Мудрий, Мстислав Великий, Володимир Мономах, Михайло і Всеволод Суздальські, інші князі, які з честю відстоювали єдність своєї землі, уболівали за свій народ, його теперішнє й майбутнє [6, с. 142].

Ідеальні образи князів були невід'ємною частиною загальної ідеї патріотизму. Князі виступали насамперед як захисники рідної землі, готові пожертвувати своїм життям заради власної честі та честі Батьківщини. “Патріотизм, – пише відомий учений Д. Лихачов, – був не тільки обов'язком, а й переконанням руських князів” (6, с. 49). Князі були взірцем для свого народу, вони обіцяли “стеречь Русскую землю”, “Русской земли блюсти”, “за крестьяны и за Русскую землю головы свое сложити” [9, с. 108].

Ця патріотична ідея мала вирішальне значення для боротьби проти татаро-монгольської навали. Розуміння необхідності об'єднання князів, централізованої влади, для того, щоб уникнути спустошення й поневолення,

знайшло своє відображення в деяких творах тієї епохи (“Слово про погибель руської землі”, “Повість про Олександра Невського”, “Про Євпатія Коловрата”, “Задонщина” та інші).

У творі “Задонщина” автор (боярин Софроній) розглядає Куликовську битву як реванш за погибель слов’янських воїнів на річці Каялі. У творі показано єдність народу, піднесення народної самосвідомості, віру в силу землі, історичний оптимізм. Велич, слава, сила воїнів у “Задонщині” виховувала у молодого покоління глибокі патріотичні почуття: любов до рідної землі, бажання йти на смерть за свободу та незалежність Батьківщини, віддавати всі сили для процвітання свого народу.

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що виховний ідеал давньоруської епохи, складовою якого виступає патріотичне виховання, має такі риси: любов до Бога та Батьківщини; безкорисливе служіння Вітчизні; захист рідної землі, гордість за її велич; боротьба за єдність слов’янських народів; піклування про власний народ, про свою батьківщину.

Важливий етап становлення ідей військово-патріотичного виховання в історії охоплює час звільнення від татаро-монгольської навали та період українського національного Відродження XIV–XVIII ст., який визначається формуванням української духовності та розвитком двох українських держав: Галицько-Волинської держави та Козацької демократичної республіки. На цьому історичному етапі велика увага приділялася вихованню в підростаючого покоління суто національних рис: любові до рідної землі, поваги до героїчних подвигів українців, готовності до захисту свого народу та Вітчизни.

Справжнім феноменом в історії України було запорозьке козацтво, поштовхом до формування якого стало також почуття військового патріотизму. Козацтво було великою військовою силою, що боронила рідні землі від варварських нападів.

Історик та етнограф Д. Яворницький відзначає, що запорозьким козакам були притаманні щедрість, безкорисливість, постійність у приязні. Гріхом вважалось навіть ошукати чорта, коли він іноді попадав січовикам у товариші, висока любов їх до особистої свободи, після якої вони віддавали перевагу лютій смерті перед ганебним рабством. [3, с. 234].

Як підкреслює українській історик Д. Дорошенко: “Козаччина – ідеал українського народу... Козак... – це ідеал вільної людини, борця за громадське добро, за волю рідного краю... Козак – це ідеал мужчини, юнака, сміливого, завзятого, який втілює у собі всі найкращі сторони чоловічої вдачі” [3, с. 152].

Виховання патріотичних почуттів сприяло зміцненню козацького устрою та соціального середовища України. Як відзначає Д. Яворницький, у сім’ї з раннього дитинства виховували самодисципліну, загартовували тіло й дух, навчали основам бойового мистецтва [3, с. 310–312].

Ми визначили основні етапи становлення та розвитку ідеї військово-патріотичного виховання в історії вітчизняної педагогічної думки, починаючи з часів Київської Русі до періоду українського національного Відродження (XIV–XVIII). На різних етапах розвитку суспільства ідейний зміст військово-патріотичного виховання постійно змінювався. Педагогічна думка Київської України-Русі має глибокий загальнолюдський зміст, виступає фундаментальною основою вітчизняної педагогічної науки та української культури загалом. Утілюючись у життя, педагогічні ідеї цього періоду виховували людину на християнських нормах моралі як особистість мислячу, милосердну, совісну, мужню, працьовиту, з вірою у краще майбутнє. Козацька виховна система ставила за мету формування в сім'ї, школі, повсякденному житті характеру козака з притаманною йому лицарською звитягою, українською національною свідомістю, самосвідомістю та дієвим патріотизмом.

Література

1. Антоненко М. Я. Проблеми формування національної свідомості / М. Я. Антоненко // Рідна школа. – 1991. – № 2. – С. 5–9.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
3. Дорошенко Д. І. Нарис історії України / Д. І. Дорошенко. – Львів : Світ, 1991. – 576 с.
4. Лихачев Б. Т. Педагогика : учеб. пособие / Б. Т. Лихачев. – М. : Прометей, 1992. – 528 с.
5. Лихачев Д. С. Национальное самосознание Древней Руси / Д. С. Лихачев. – М.–Л. : Из-во Акад. наук СССР, 1945. – 200 с.
5. Мала енциклопедія державознавства / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Довіра, Генеза, 1996. – 942 с.
6. Охріменко І. В. Виховання учнів старших класів на національно-культурних традиціях українського народу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / І. В. Охріменко. – Полтава, 1999. – 195 с.
7. Педагогика : курс лекцій и семинарские занятия Афонина Г. М. / под ред. Абдуллиной О. А. 2-е изд. – Ростов на Дону : Феникс, 2002. – 512 с.
8. Слово о полку Игореве: Древнерусский текст / пер., прим. Д. С. Лихачева. – М. : Просвещение, 1984. – 207 с.

К. М. Павицька,
м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ ЦІННОСТЕЙ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

У статті на основі аналізу окремих психолого-педагогічних досліджень розглянуто проблему підготовки учнів старшого шкільного віку до створення майбутнього подружнього життя, зокрема виховання у них цінностей сімейного життя.

Ключові слова: сімейне життя, сім'я, цінності, старшокласники.